

Celem projektu jest **zbadanie, w jaki sposób upływ czasu wpływa na znaczenie przepisów prawa oraz jak okoliczności te powinny być uwzględniane w procesie wykładni.**

Przepisy prawa zmieniają swoją treść nie tylko w następstwie wyraźnej ingerencji prawodawcy. Upływ czasu powoduje, że zmienia się język, w którym przepisy są sporządzone; zmienia się system prawny, którego przepisy te są częścią i zmienia się jego interpretacja. Zmieniają się wartości, które społeczeństwo chce chronić, zmienia się nasza wiedza o świecie, w którym żyjemy i wreszcie intensywnie zmienia się sam świat, który prawo usiłuje trzymać w ryzach. Niezmienione w warstwie literalnej brzmienie przepisu jest więc odczytywane w świetle stale zmieniających się okoliczności.

Nauka i orzecznictwo sądowe jak dotąd w niewielkim stopniu dostrzegają problemy, jakie dla wykładni powoduje upływ czasu. Tymczasem na każdy przepis – zwłaszcza, gdy obowiązuje on już dłuższy czas – można spojrzeć następująco. Przepis miał pewne założone znaczenie w momencie, gdy został wydany przez prawodawcę. W momencie orzekania przez sąd w danej sprawie mogą już istnieć warunki na tyle odmienne, że przepis można byłoby odczytywać inaczej. Ta konstatacja nie jest obca filozofii i teorii interpretacji. Jednakże proponowane przez naukę antagonistyczne ujęcia, ukazujące jedynie dwa skrajne punkty, są wysoce upraszczające i nie ukazują prawdziwej głębi wpływu czasu na znaczenie przepisu. Między tymi momentami granicznymi znaczenie przepisu może zmieniać się wielokrotnie, stosownie do pojawiania się nowych okoliczności, które można – lub należałoby – uwzględnić przy wykładni. Przepisy mają więc swoje „historie znaczenia”, rozciągające się między momentem ich ustanowienia a momentem orzekania w danej sprawie.

Organ orzekający powinien dostrzec całą historię znaczenia danego przepisu i rozważyć, które ze znaczeń możliwych z perspektywy temporalnej będzie właściwym w rozstrzyganej sprawie. Pomocne w tym względzie mogą okazać się **intertemporalne dyrektywy wykładni**, których sformułowanie jest jednym z celów projektu. Te wskazówki pozwolą na określenie, jak dokonać wyboru odpowiedniego znaczenia przepisu w sytuacji, gdy znaczenie to zmieniło się w czasie. Sformułowanie takich dyrektyw wymaga jednak poszerzenia aparatu pojęciowego teorii wykładni o dwa nowe narzędzia. Po pierwsze – o pojęcie **momentów interpretacyjnych**. Momentem interpretacyjnym jest wyraźnie określony punkt w czasie, wedle którego można oddzielić istotne dla wykładni okoliczności ówczesnie istniejące od ówczesnie jeszcze nieistniejących.

Drugi czynnik to **obowiązywanie wykładni**. Nierzadko bywa tak, że przepis może być rozumiany na różne sposoby, jednak po pewnym czasie wspólnota interpretatorów prawa dochodzi do porozumienia i zaczyna go odczytywać jednolicie. To odczytanie staje się ważne także dla adresatów prawa, którzy zaczynają planować swoje działania w przekonaniu, że sądy będą właśnie tak, a nie inaczej rozumiały interesujące ich przepisy. W tej sytuacji można mówić o obowiązywaniu wykładni. Pojęcie „momentu interpretacyjnego” powinno służyć nie tylko do określenia, które istotne okoliczności mogą być wzięte pod uwagę, lecz także – czy w danej chwili obowiązywała jakaś wykładnia i jaka była jej treść.

Projekt zakłada komparatystyczne badania literatury anglo-, niemiecko- i polskojęzycznej. Zasadniczą część badań będą jednak stanowić analizy orzecznictwa sądów nakierowane na ustalenie, czy sądy należycie dostrzegają zmienność treści przepisów w czasie, ale także uwarunkowania i problemy, jakie wynikają z tej ewolucji. Badane judykaty będą pochodziły z 3 obszarów, w których zmienność jest najłatwiejsza do dostrzeżenia. 1. ze spraw podatkowych i karnych, gdzie powstaje problem ochrony zaufania podatnika i oskarżonego do wykładni, jaką dało się przeprowadzić w momencie dokonywania ocenianej czynności. 2. ze spraw związanych z zagadnieniami bioetycznymi, ochrony zwierząt i ochrony środowiska, w tym powietrza i klimatu (gdzie mamy do czynienia z szybkim rozwojem pozaprawnej wiedzy o świecie, ale i zmianami społecznie preferowanych wartości). 3. ze spraw, w których sądy używają pojęć w rodzaju „wykładnia historyczna” czy „wykładnia dynamiczna”, wprost wyrażających intuicje związane z upływem czasu.

Projekt przyczyni się do istotnego wzbogacenia wiedzy o wykładni prawa poprzez ukazanie temporalnego wymiaru tego procesu, niedostrzeganego dotąd w wystarczającym stopniu. Oferuje też uniwersalną siatkę terminologiczną – niezależną od pewnych różnic w postrzeganiu wykładni prawa, jaką widać między kulturami prawnymi poszczególnych państw świata. Ponadto zaplanowane badania pogłębią rozumienie dwóch kluczowych w państwie prawa wartości konstytucyjnych: pewności prawa oraz prawa do sądu. Obie te wartości są zagrożone przez pomijanie temporalnego wymiaru wykładni tak w rozumowaniu, które prowadzi sąd do rozstrzygnięcia, jak i w jego uzasadnianiu. Projekt wpłynie też na rozwój wiedzy o wykładni prawa ingerencyjnego (karnego i podatkowego) oraz o wykładni regulacji zagadnień bioetycznych, ochrony zwierząt i ochrony środowiska, w tym powietrza i klimatu – a to przez precyzyjne zbadanie, jak upływ czasu wpływa na znaczenie przepisów ustanawianych w tych dynamicznie transformujących obszarach.